

Asbóth Lajos honvédezredes

Az eredetileg Sopron környéki Asbóth-család Gergely nevű tagja 1715-ben kapott magyar nemességet. A családi hagyomány szerint Angliából származtak. A család első tagjaként egy Godefroy nevű protestáns vitéz érkezett Magyarországra a XVI. század második felében, hogy a török elleni küzdelemben részt vegyen. Egy másik verzió szerint őseik a katolikus Mária királynő (1553-1558) alatti protestánsüldözés miatt vándoroltak ki hazájukból.

Nemescsói Asbóth János 1768-ban született a Vas megyei Nemescsón. Középiskoláit Sopronban végezte, majd 1788-tól az alsó-szászországi göttingeni egyetemen tanult. Hazatérése után először Lőcsén, majd Késmárkon tanított, 1801-től pedig a keszthelyi Georgikon tanára lett. A mezőgazdaságtan oktatása mellett ő irányította a Festetics-féle tangazdaságot, 1806-tól az uradalom intézőjeként az egész Georgikon ügyes-bajos dolgait intézte, nemcsak az oktatási intézményét, hanem a Festetics-uradalomét is. Időközben a göttingeni tudományos társulat tagjai közé is beválasztották. 1818-ban a Dunát és a Tiszát összekötő vízi út, a Ferenc-csatorna építésére létrehozott részvénytársaság első ülnökévé nevezték ki, 1820-ban pedig a Bács megyei királyi korona-uradalmak kormányzója lett. Zomborban hunyt el 1823-ban.

Fia, Asbóth Lajos 1803. június 20-án született Keszthelyen. Tanulmányait helyben a premontreieknél és a soproni evangélikus gimnáziumban végezte. 1817 és 1820 között a bécsi hadmérnöki akadémián tanult, majd belépett a császári-királyi hadseregbe. Kadét lett a 4. (Lipót osztrák nagyherceg) dragonyosezredben, majd 1824-ben hadnaggyá nevezték ki a 3. (Frigyes Ágost szász király) vértés ezredben. Folyamatosan emelkedve a ranglétrán 1840-től főszázadosként szolgált. Többnyire segédtiszti beosztást látott el. 1843-ban nyugállományba vonult és a Lugos melletti Szatumikban telepedett le, ahol földbérlőként gazdálkodott.

1844-ben feleségül vette unokatestvérét, Asbóth Flórát (1812-1876), akitől két fiú és két leánygyermek született, de csak hárman érték meg a felnőtt kort.

Közülük a legismertebb, egyetlen fia, Asbóth János (1845-1911) író, újságíró, politikus, néprajzkutató volt. Műegyetemi tanulmányait külföldön fejezte be, miután részt vett az 1863-as szervezkedésekben és haditörvényszék elé állították. A kiegyezés után megyei tisztségviselő volt (esküdt, aljegyző, tiszteletbeli főjegyző), majd 1870-72-ben a pénzügy-, ill. a honvédelmi minisztériumban alkalmazták. Ezután újságíró, majd külügyminisztériumi tisztségviselő. Ő adta ki az Asbóth-család irataiból készült válogatást Adalékok a kényuralom ellenes mozgalmak történetéhez címmel. 1887-től 1901-ig országgyűlési képviselő, 1892-től az MTA levelező tagja volt.

1848 tavaszán a Krassó megyében lakó Asbóth felajánlotta szolgálatait a Batthyány-kormánynak. Június 19-én Krassó vármegyében nemzetőr őrnaggyá nevezték ki. Ekortól a bánsági bányavidéket védő mintegy 500 fős nemzetőr egység parancsnokaként tevékenykedett egészen decemberig. Miniszterelnöki és pénzügyminiszteri kezdeményezésre történt a bánáti bányakerület bányaberendezéseinek és készleteinek megvédelmezésére a nemzetőrség megszerzése. Probléma volt, hogy a helyi bányászok fél voltak mentve a nemzetőri szolgálat alól. Szeptember elején Asbóth jelentette az Országos Nemzetőrségi Haditanácsnak, hogy e miatt nem tudja megfelelően kiállítani a nemzetőrségét Oravicabánya vidékének védelmére, pedig arra nagy szükség lenne, mert a szomszédos Moldvabányát már feldúlták a szerb felkelők. Erre augusztus 22-én került sor, amikor a szerb felkelők 400 főnyi csapata megtámadta Újmoldovát. Asbóth őrnagy védekező csapatai ötórás harc után Német-szászkára vonultak vissza. A szerbek felgyújtották a helységet. A magyar veszteség 15 fő, a szerb 21 fő volt. Hat nappal később, 28-án Asbóth nemzetőrei, valamint Rácz Sándor százados honvédei Német-szászkáról kiindulva megtámadták és szétverték az ómol-dovai szerb tábort.

Asbóth délvidéki tevékenységének egy másik említésre méltó esete, amikor a császári erők (román-bánsági határőrök és román népfelkelők) november 3-án megtámadták és elfoglalták Bogsánt, Asbóth nemzetőrökkel és honvédekkel már 7-én elűzte az ellenséget. November 15-én történt Appel császári-királyi vezérőrnagy támadása (román felkelőkkel) előbbi helység ellen, Asbóth ekkor 8 órás harcban verte vissza a támadókat. November 26-án történt Tirnova (román falu) megtámadása és felégetése Asbóth csapatai (300 fő) részéről. December 18-án megfutamította a furluki és szocsáni császári-királyi és román csapatokat.

Viszonylag sikeresnek mondható tevékenysége ellenére Damjanich ezredes, a

magyar bánsági hadosztály parancsnoka azonban december 22-én elmozdította Asbóthot a parancsnokságtól. Ennek oka volt az őrnagy alá beosztott Rózsa Sándor-féle szabadcsapat dúlása Ezeres faluban, illetve vélelmezett hadvezetési hibák. Asbóth elhagyta e vidéket, de a túlerő miatt a krassói bányavidék még decemberben elveszett. Ezután nem sokkal a kormány kivonta csapatait a Bánságból.

Asbóth Lajos az akkori fővárosba ment, ahol 1849. január 15-től honvéd alezredesként debreceni térparancsnok lett, majd január 26-ával a szerveződő 12. (tartalék) hadosztály parancsnokává nevezték ki. A Szolnok-Tokaj közötti Tisza vonal védelmével bízták meg. Január végén Tiszafüred és Polgár térségében tevékenykedett, február 2-án Balmazújvároson volt és csapatait Kossuth már tartalék sereg elnevezéssel illette. Február 6-án Tiszafüredről jelentette, hogy Poroszlónál megfutamított egy 300 könnyűlovasból álló előőrsöt. Kossuth február 9-én megköszönte az előző nap Debrecenbe küldött ellenséges futár elfogását és ezt írta Asbóthnak: „Füred nagyon fontos pont, de Istennek hála jó kézben van.” Asbóth serege ekkor mintegy 4000 főre rúgott. Asbóth alezredes február 27-én Balmazújvárosról írt Kossuthnak, egyéb ügyek mellett megemlítette: reméli, mivel már kevesen vannak rangban előtte, hamarosan elébe nézhet az ezredesi kinevezésnek. Kossuth válaszában értesítette, hogy ajánlotta előléptetésre a hadügyminisztériumnak. A HM azonban elutasította előléptetését, mert még 11-en voltak előtte rangidős alezredesek, ezért még nem nevezhették ki.

A honvédsereg főerőinek Vetter Antal altábornagy vezette március közepi kudarcba fulladt ellentámadása idején Asbóth Szolnok térségében álló hadosztálya kapta a feladatot, hogy elterelő műveletként a Tisza mögött fel-le vonulva azt a látszatot keltsse, hogy a főerőket képviseli. Az április 1-jén meginduló, immár Görgei vezette újabb ellentámadásnál ugyanez volt Asbóth 2455 fős hadosztályának feladata, amit ügyesen meg is oldott.

Hadosztályával április 6-a után Pest alá rendelték. Cegléden magához vonta a szolnoki és cibakházi csapatokat, majd nemzetőröket is gyűjtött. 7-én Albertiben volt. Ezután Aulich II. hadteste és Asbóth tartalék hadosztálya azt a feladatot kapta, hogy a háromszoros, majd négyszeres túlerőben lévő császári sereggel elhitesse: a magyar főerőkkel állnak szemben. A feladatot sikerrel végrehajtották. Komárom felmentéséig, a császári erők visszavonulásáig folyamatosak voltak a Pest alatti csatározások. A nemzetőrökre saját létszámuk növelése érdekében volt szükség, de a harcok során bizonyosodott alkalmazhatatlanságuk, így hazaküldték őket.

Az április 11-i összecsapás során Asbóth 2100 fős, 13 löveget számláló 12. hadosztálya azt a feladatot kapta, hogy Kmety hadosztályával, valamint Aulich II. hadtestével együttműködve intézzon tüntető támadást a császári fősereg ellen, de nagyobb összecsapásba ne bonyolódjék. Asbóth kiválóan teljesítette a feladatot, vesztesége: 13 halott és 28 sebesült volt. Az ütközet utáni visszavonuláskor Asbóth zászlóval a kézben vezényelte a gyalogságát fedező lovasságot.

Április 18-án a hadügyminiszter megerősítette a Görgei által a csataterén átadott 3. osztályú Katonai Érdemrend kitüntetését, melyet az április 11-i Pest alatti ütközet alkalmával tanúsított vitézségéért kapott. Görgei Kossuthnak írt április 13-i levelében szintén méltatta érdemeit és helytelenítette a hadügyminisztérium vele szembeni eljárását. Mészáros hadügyminiszter ugyanis április 8-án Perczel tábornok délvidéki csapataihoz akarta rendelni Asbóthot és parancsa nem teljesítése esetére hadbírósi eljárással fenyegette meg. Görgei kérte Kossuthot, hogy tegyen róla, más ne avatkozhasson hadsereg ügyeibe.

Április 13-án Kerepes és Keresztúr térségében zajlott egy összecsapás, majd április 16-án támadást kellett végrehajtaniuk a Pesten tartózkodó császári erők ellen. Ennek eredményeként 7 halott és 13 sebesült került a veszteséglistára. Az április 21-én lezajlott

Pest alatti ütközetben Asbóth Lajos 2500 gyalogossal, 500 lovassal és 19 löveggel rendelkezett. Az összecsapás során 19 halottat, és 63 sebesültet vesztett. Asbóth alezredesnek ezekben a harcokban nem elsősorban higgadtsága és megfontoltsága dicsérhető, több kockázatot vállalt, mint Aulich, de mindig sikerült visszavonulnia. Hozzáteendő, hogy mindezt olyan csapatokkal érte el, melyek Pest alatt estek át a tűzkeresztségen.

Április 19-én végül megkapta ezredesi kinevezését a hadügyminisztériumtól. Előléptetését korábban Kossuthnak írt levelében éppen Görgei szorgalmazta és már a döntés előtt megelőlegezte. Asbóth április 24-én vecsési főhadiszállásáról jelentette, hogy az ellenség elhagyta Pestet. Két nap múlva Kossuth felszólította a Pesten található fegyvergyártáshoz használható eszközök lefoglalására.

Májusban, Buda ostrománál Asbóth adig önálló hadosztálya (3400 fő, 13 löveg) a II. hadtest kötelékébe került. A vár bevételénél a megbetegedő Aulich helyett már ő vezényelte rohamra a hadtest csapatait. Vitézségét a 2. osztályú Katonai Érdemrenddel ismerték el. Május 22-től hivatalosan is a II. hadtest parancsnokságával bízták meg.

A fősereg Buda ostroma után felvonult a nyugati határszélre. A magyar vezetés részéről egy az orosz csapatok beérkezése előtt a császáriak ellen megindítandó hadműveletről született döntés. A Duna bal partján, a Vág folyónál kísérelték meg az áttörést. A fősereg hadtestei élén ekkor már új hadtestparancsnokok álltak, köztük Asbóth Lajos, akinek tábornoki kinevező okirata is megszületett június 5-én, de annak kiadását Görgei késleltette, majd a kinevezés végül elmaradt. A hadműveletek a harcvonaltól távolabb, Tatán működő Központi Hadműveleti Iroda irányításával indultak meg, és számos negatív körülmény is közrejátszott a sikerek elmaradásában. A hadműveleti területről csak régi térképek álltak rendelkezésre, melyekből a mocsaras terep viszonyai nem voltak jól kiolvashatók. A tervezett támadás elején minden teher a II. hadtestre hárult,

valamint a terv nagyfokú kooperációt feltételezett az új, tapasztalatlan hadtestparancsnokok között.

Június 16-án a zsigárdi ütközetben Asbóth II. hadteste (9500 fő) vereséget szenvedett a császári tartalék (IV.) hadtest dandárjaitól. Itt be is bizonyosodtak a korábban megfogalmazottak: a terep nem megfelelő ismerete, túl nagy teher Asbóth hadtestén, a III. hadtest tétlensége. Sikerült ugyan elfoglalni Zsigárdot, Királyrévet, és Negyedtet, de vissza kellett vonulni, csak a Vágon Negyednél vert hidat tudták tartani. A három hadtestparancsnok közül csak Asbóth hajtotta végre maradéktalanul a feladatát. Görgey István szerint itt szolgáltatta későbbi leváltásának első indokát: jelentésében nem egyértelműen fogalmazott ágyúveszteségeiről.

Június 20-án Perednél, Asbóth 46. születésnapján került sor a támadás megismétlésére. A csata során Asbóth hadteste megverte a császári tartalék hadtest dandárjait. Sikerült elfoglalniuk Királyrévet, Zsigárdot és több roham után Peredet is. Asbóth ekkor maga vezette rohamra egyik zászlóalját. A csata második felében Görgei vezette a magyar csapatokat. A csata után leváltotta a II. és III. hadtest parancsnokait.

A leváltás indokai meglehetősen homályosak, Görgei Artúr és István többféleképpen magyarázzák: a zsigárdi ütközetben az ágyúk elvesztésének elhallgatása, Pered bevételének erőltetése, majd a megfutó zászlóalj nem megfelelő rendezése, gyengekezés. Pedig június 16-án Asbóth megállta a helyét, és 20-ai sikerei is neki voltak köszönhetőek. Valószínű indok a Görgei és tisztjei által már rendezett 63. honvédszászlóalj túlzott hátravonása volt. Ez azonban nem volt igazán alapos ok. Hirtelen leváltása után Asbóth hadtestének dandár- és hadosztályparancsnokai, vezérkari főnöke mondtak le beosztásukról, vagy jelentettek beteget. Ez is bizonyítja, hogy Görgei Artúr ennél a döntésénél túl hirtelen cselekedett, nem volt elég megfontolt.

Asbóth ezután nem vállalta el a neki felajánlott hadosztályparancsnoki megbízatást,

ő is beteget jelentett. Nemsokára, július 9-én Kossuth kinevezte a tartalék hadosztály parancsnokává Szegedre. Később ennek az 5–8000 fős, hadtesté fejlesztett erőnek volt a parancsnoka a szabadságharc végéig. Hadteste végül egy gyalog- és egy lovashadosztályból állt. Augusztus elején hadügyminiszteri utasításra Aradra vonult. Innen csatlakozott Görgei csapataihoz és velük együtt tette le a fegyvert a Világos melletti szőlősi mezőn.

A szabadságharc után

Asbóth Lajost 1849 novemberében az aradi hadbírósg golyó általi halálra, majd 18 év várfogságra ítélte. 1856-ban amnesztiával szabadult. Fogságát végig az aradi várberőnben töltötte. Előrehaladott korára, jó magaviseletére tekintettel engedték el. Resicán (Krassó m.), mint vasúti titkár teljes visszavonultságban élt. 1860 őszén fiatalkori barátja, Benedek Lajos, akkor már volt kormányzó, támogatásával az uralkodóhoz fordult, kérte egykori tiszti nyugdíja, évi 600 forint folyósítását, mivel szeme megromlott, ott kellett hagynia állását és négy kiskorú gyerekéről kell gondoskodnia. Elutasították, mivel egy másik levelében a haza szolgálatával indokolta felmondását.

1861-ben az alkotmányosság helyreállítása idején az új megyei főispán beiktatásán 48-as katonai érdemrenddel a mellén jelent meg, ezután 1861. február 15-től három hónapot volt internálva. Vay Miklós báró, kanclár is közbenjárt az ügyében. Ezt követően kezdődött látványos közeledés Asbóth és a magyarországi hatóságok között. Elsődlegesen Pálffy Móric gróf, helytartóval levelezett, akitől pénzt (660 forint) is kapott. Tevélegesen 1862 őszétől írt jelentéseket. Ezeket később a hadbírósg is megkapta. Leveli így kerültek be az Almásy Pál, Nedeczky István, Beniczky Lajos vezette összeesküvés résztvevőinek peranyagába. Ennek tényére egészen az 1920-as évekig nem derült fény. Ekkor Steier Lajos kutatásai hozták felszínre, később Lukács Lajos, Nyárádi Gábor is pub-

likált a témában. Asbóth motívumainak alapos tanulmányozásával azonban még adós a történettudomány. 1864. március 17-én őt is elfogták. Elfogására azért volt szükség, hogy ne derüljön ki aktív közreműködése az összeesküvés felgöngyölítésében.

A jelentésekben indítékairól ő maga így nyilatkozott: „egyedül a te (ti. Pálffy Móric – S. J.) irántam megnyilvánuló nyílt és szívből jövő részvéted készített a múlt évi és a mostani bejelentésekre.” „Ha hozzájárulhattam ahhoz, Kegyelmes Uram, hogy hazámtól egy nagyobb szerencsétlenséget még időben elhárítsak, a legkegyelmesebb uralkodó számára megkönnyítettem országainak megnyugtatását, akkor lelkemben nyugalmat találok – még ha ezzel néhány egykori barátomnak nehéz szenvedéseket okoztam. A remény, hogy Őfelsége a lehető legkíméletesebben fog eljárni, hozzájárul e megnyugváshoz.” A hadbírószágon egyébként felmerült Asbóth elmeháborodottságának kérdése is. Az ezzel kapcsolatban megkeresett Temes megyei hatóságok jelentették: Lugos környékén már többen látták a mezőn karddal, bottal a kezében hangosan vezényelni, ezért bolondnak tartják.

Mindez további kutatásokat igényel. Mindenesetre a kialakított évi 1200 forintos kegydíjat élete végéig megkapta. 1868-ig fia taníttatására még 600 forintot, az összeesküvés leleplezéséért egy összegben pedig 5000 forintot kapott. A per végén, 1865 elején az uralkodó kegyelmet adott a halálraítélteknek, büntetésük hosszú várfogság lett. Úgy tűnik, mintha Pálffy már előre igyekezett volna arról Asbóthot meggyőzni. Az elítéltek a kiegyezés évében szabadultak.

1863. januárjában hadtudományi munkássága alapján Asbóth Lajost a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. Májusban „A hadimesterség fejlődése az őskortól a jelen időkig” címmel tartott székfoglaló előadást. 1862-ben megírta emlékiratait „Asbóth Lajos emlékiratai az 1848-ki és 1849-ki magyarországi hadjáratból” címmel (Pest, 1862. két kötet, két kiadásban is megjelent ekkor). Más fontos művei: „A

hadvezér és a hadtudomány alapelvei az újabbkori hadjáratok történetével felvilágosítva” (Pest, 1863, ill. 1869. – második kiadás), Görgei. Czáfólat Assermann védiratára. (Pest. 1867.), „Az északamerikai polgárháború története” (Budapest, 1875.).

A kiegyezést követően volt honvédtábornokként a Honvédegyelet megbecsült tagja lett. Állítólag Kossuth egy 1867-es levelében ismerte el tábornoknak. Ennek azonban nincs nyoma. Tényleges kinevezésére a szabadságharc idején nem került sor. 1882. május 6-án halt meg Budapesten.

Felhasznált irodalom

Antos Balázs: Egy hadtestparancsnok-váltás története. In Rajzolatok a magyar történelemből. Szerk. Antos Balázs – Tamás Ágnes. Szeged, 2010. 177–189. o.

Antos Balázs: Az aradi várbörtöntől az országos felháborodásig. Asbóth Lajos honvédezredes kétszeri „börtönjárásának” története. In Szemelvények ötszáz év magyar történelméből. A III. modern kori magyar történeti PhD-konferencia tanulmányai. Szerk. Antos Balázs – Tamás Ágnes. Szeged, 2011. 37–49. o.

Antos Balázs: A krassói bányavidék megpróbáltatásai 1848-ban, különös tekintettel a november 15-i, boksánbányai ütközetre. In Hadtörténelmi Közlemények 2013/3. 749–766. o.

Asbóth Lajos emlékiratai az 1848-iki és 1849-iki magyarországi hadjáratból. 1–2. kötet. Pest, 1862.

Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. 1–2. kötet. Miskolc, 2015.

Deák Ágnes: „Zsandáros és policzajos idők.” Államrendőrség Magyarországon 1849–1867. Budapest, 2015.

Hermann Róbert: Az 56. honvédszázalaj története. (1848. október – 1849. október) In Molnár András szerk.: A szabadságharc zalai honvédei. 1848–1849. Zalai Gyűjtemény 33. Zalaegerszeg, 1992.

Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Budapest, 2001.

Hermann Róbert: Az 1848–1849-es szabadságharc nagy csatái. Budapest, 2004.

Hermann Róbert szerk.: Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharc története.

Debrecen, [2008.]

Perger Zoltán:

Asbóth Sándor honvéd alezredes

Kezdetnek a magam szerény eszközeivel szeretnék küzdeni a téves adatok terjedése ellen. Mivel bár Asbóth Sándor születésének valódi dátuma Tar Ferenc munkásságának köszönhetően már 20 éve rendelkezésre áll, mégis jószérivel mindenütt (még az Asbóthról elnevezett középiskola honlapján is...) a helytelen, 1811. december 18-i dátummal lehet találkozni, hadd hangsúlyozzam, hogy Asbóth Sándor 1810. december 19-én született.

Asbóth Sándor 1848 előtti életéről kevés ismeretünk van. A selmecbányai akadémián szerzett mérnöki diplomát. 1836-tól dolgozott vízépítő mérnökként, 1844-től volt a Béga-csatorna helyettes igazgató mérnöke. A Temes vármegyei közéletben már 1848 előtt is (nem tisztázott) szerepet játszott.

A forradalmat követő első hónapokban Asbóth állami alkalmazottként, konkrétan mérnökként, továbbá hazafiként jelenik meg előttünk. Ezt követően is maradt állami alkalmazott, és mérnöki tudását is hasznosíthatta, hazafiúi mivoltában sem állt be változás. Pusztán civilből katona lett.

Elsőként a mérnökről kell beszélni. Asbóth szívesen dolgozott volna a Béga szabályozásán. Ennek már korábban elkészítette a terveit. Ehelyett azonban még a forradalom előtti időszakból származó, jórészt ismeretlen háttérű vitákkal tölthette idejét. Fizetését még januárban zárolták, majd állása is veszélybe került, és májusban felrendelték Pestre Temesvárról, hogy az ellene intézett vádakra válaszoljon. Végül július elején engedték vissza ideiglenesen azzal az ígérettel, hogy a minisztériumban fogják alkalmazni. Ez arra utal, hogy a vádakra megnyugtató választ adott, ugyanakkor azt is valószínűsíti (mivel ő maga kérte, hogy a minisztériumban dolgozhasson), hogy eddigi állomáshelyének munkatársaival megromlott a viszonya.

Csak ezt követően eshetett szó a Béga csatornázásáról. A minisztériumban augusztustól decemberig Asbóth terveit keresték, míg végül kiderült, hogy azok már évek óta Bécsben vannak. Az események eddigre pedig olyan fordulatot vettek, ami a(z) egyébként rossz állapotban lévő Béga kérdését levette a napirendről.

A hazafira áttérve: Asbóth a forradalom után nemzetőrkapitány lett, majd a megye május 1-jei közgyűlésén létrehozott 60 fős állandó bizottmány tagjának választották.

Május 7-én Asbóth nem kisebb személyiséggel akaszzkodott össze, mint Haynau. A tábornok március végén már Damjanichcsal is nézeteltérésbe került, mikor utóbbi nehezményezte a magyarok szidalmazását, most pedig abban a kérdésben nem értett egyet Asbóthtal, hogy a hadsereg engedelmességgel tartozik-e a magyar kormánynak. Talán ez a vita is segítette Haynau már érlelődő döntését: még aznap kérte áthelyezését az itáliai hadszíntérre, majd (kérelme elutasítása után) pár héttel (miután egyébként az uralkodó a magyar kormány alá rendelte a magyarországi főhadparancsnokságokat) szabadságra távozott. Szép siker, hogy úgy fogjuk fel, hogy egy fiatal vízépítő mérnök érte el a császári tábornok távozását. Persze ebben az esetben Haynau későbbi ténykedését is Asbóth nyakába varrhatnánk – Haynau Temesváron maradván valószínűleg kevesebb gondot okozott volna, mint egyébként... Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy, ha van is köze Asbóthnak Haynau május 7-i kérelméhez, akkor is csak az utolsó csepp lehetett a pohárban.

Asbóth nyáron és ősszel is kérte, hogy a seregnél alkalmazzák. Először István nádortól még júniusban, majd szeptember elején egy, a Bégáról szóló jelentésében. Ami a közös pont: mindkét alkalommal feltételesen kérte: István nádortól abban az esetben, ha nem kaphatna állást a minisztériumban. A második esetben pedig akkor, ha a Béga csatornázása nem indulna meg.

Szeptemberben Asbóth javaslatot készített a Béga csatorna következő évi költségvetésére, és még októberben is csatorna ügyével foglalkozott, de közben az események gyökeres fordulatot vettek.

Az uralkodó október 3-i manifesztuma nyomán a temesvári főhadparancsnokság felmondta az engedelmességet a magyar országgyűlésnek, és kihirdette Temesváron az ostromállapotot. Kisvártatva a nemzetőr-

séget is lefegyverezték, majd letartóztatások kezdődtek.

Asbóthra november 14-én került sor. Szerencséje volt, még időben el tudott menekülni. A következő napokban a Béga csatornai intézet vagyonát próbálta megmenteni, a képlékeny hadi helyzet és a személyzet egy részének az ellenfél oldalára állása miatt csak szerény eredménnyel. November 26-án Nagybecskereken az ellenség által lefoglalt pénzüsszegek helyett újabbak utalványozását kérte a Bégán sürgős kiadások fedezésére.

A következő pár napban átgondolta helyzetét. Vagyonát elkobozták. Állása lényegében megszűnt: mérnöki működési területének nagy részén elfogatóparancs volt érvényben ellene, a magyar csapatok által ellenőrzött területen is bizonytalan volt a helyzet a hadi események miatt, és ilyen körülmények között a csatorna körüli munkálatokról szó sem lehetett. A sereg az egyetlen megélhetési lehetőséget jelentette számára. December elején kérte is a seregbe való felvételét. A hadügyminisztérium december 9-án nevezte ki tábornoki századosná, december 1-i hatállyal.

A térségbeli harcokban már 5-én részt vett. A tomasevaci szerb hídfő elleni támadásban volt feladata a támadó magyar főoszlop számára hidat verni a Temesen. A támadás kudarcot vallott, amiben szerepe volt annak is, hogy a híd a tervekben szereplő két óra helyett – ellenséges tűzben – „csak” 6-7 óra alatt készült el, így az egész akció késett. Ugyanakkor a kudarcnak nem ez az (egyetlen) oka. Már a tervezett két órás építési idő is optimistának tűnik, továbbá sem a csapatok, sem vezetőik nem álltak a helyzet magaslatán.

A bánági harcok kapcsán többet nem bukkan fel Asbóth neve. Bár az OHB már december 20-án Debrecenbe rendelte, első adatunk ott-tartózkodására január 27-ről származik. 31-én „a komáromi Vár erődítési igazgatóságával” bízták meg. Indulás előtt anyagi ügyeit szerette volna rendezni. Február 1-jén a közlekedési minisztériumhoz fordult, hogy még a Béga csatornai mérnöki

működése idejéből neki járó, de eddig ki nem fizetett illetményét utalják ki. Az ügy március közepéig húzódott a bürokrácia útvesztőiben, és azt sem tudni, hogy Asbóth megkapta-e a pénzét.

Közben Asbóth meg-megújuló kísérleteket tett a Komárom felé való előrehaladásra, de az ellenség hadmozdulatai megakadályozták ebben. Így először Tiszafüreden, majd Baktánál dolgozott erődítési munkálatokon, időközben Klapka hadtestéhez kerülve.

Legközelebb a vesztes kápolnai csatát követő, február 28-i mezőkövesdi ütközetben találkoztunk Asbóth nevével. Az összecsapásban a magyar csapatok visszaverték az utóvédre támadó császári csapatokat, és csak a parancsnok Dembiński utasítására álltak meg. Asbóth nem sokkal ezután egy vértések által támadott tisztet mentett meg néhány Hunyadi-huszár közreműködésével, majd szekerészeket hozott, és egy árokba borult ágyút vontattak el mintegy másfél órás munkával a magyar sereghez – a mindent (Görgei Artúr megjegyzése szerint) „nagy önuralommal” szemlélő ellenség arcvonala előtt.

A következő napokban Asbóth Görgei kíséretében tartózkodott, majd – minisztériumi utasításra – ismét elindult Komáromba. Természetesen most sem érte el célját az ellenséges csapatok miatt, ráadásul meg is betegedett. Áprilisban gyógyult csak meg, és tudott csatlakozni Klapka csapataihoz, hogy velük jusson el Komáromba.

Valószínűleg először a Garamon való átkelésnél hasznosította a sereg Asbóth mérnöki tudását. Kossuth 1853-as, Asbóth számára készült bizonyítványában neki tulajdonítja annak a hídnak az elkészítését, amelyen átkelve a magyar csapatok győzelmet arattak a 19-i nagysallói csatában. Semmiképp sem tagadnánk meg Asbóthtól a híd elkészítésének érdemét, bár tényszerűen az első forrásunk Asbóthnak Klapka melletti tartózkodásáról 20-ról származik.

Április 22-én érkezett meg végül Asbóth Komáromba. Ám hivatalának elfoglalásában megakadályozta Thaly Zsigmond, aki

időközben már megszerezte magának ezt a posztot. A helyzetet az oldotta meg, hogy Görgei az őt a hadügyminisztériumban helyettesítő Klapka kíséretébe rendelte Asbóthot - először őrnagyként említve (ezt Kossuth április 16-i hatállyal erősítette meg).

Májusban Asbóth Klapka szárnysegédjeként dolgozott a minisztériumban. Klapka a harmadik osztályú érdemjellel is kitüntette. Júniusban 10-től pedig a Kossuth kormányzói hivatalához tartozó katonai irodának vezetője lett. Asbóth a katonai irodához tartozó ügyek elintézését tervezte, titkárok, fogalmazók segítségével, de sok iratot saját maga fogalmazott. Kossuth persze minden iratot átnézett, a sürgős, fontos ügyeket maga intézte, a kevésbé fontos ügyeket a katonai iroda, rendszerint Kossuth útmutatása alapján.

A szabadságharc hátralévő két hónapjában Asbóth rendszerint Kossuth mellett tartózkodott. Az iroda rendes működését július-augusztusban nehezítette a többszöri (Szeged, majd Arad) költözködés, Kossuth szinte minden ügyben maga intézkedett. Július végén Asbóthot alezredessé léptették elő.

A temesvári vereség hírére Kossuth augusztus 11-én lemondott, majd elhagyta Aradot. Egyedül Asbóthot vitte magával. Kossuth megbízott Asbóthban, ráadásul Asbóth helyismeretére is szüksége lehetett. Hogy Asbóth miért ment Kossuthtal? Talán nemcsak hűségéből: sejthette, hogy Hayanu is emlékszik még '48 tavaszi szöváltásukra... Augusztus 17-én lépték át a határt.

Asbóthról a törökországi emigrációból kevés forrásunk van. Végig Kossuth mellett tartózkodott, és annak hadsegédjeként segítette a volt kormányzó-elnököt annak egyes akcióiban (pl. Vidinben az iszlámra való áttérés, majd a hazatérés kérdésében). Vidinben egy szobában is laktak. Asbóth Kossuthhoz hasonlóan maga is elutasította az iszlámra való áttérést, mikor az emigráció körüli diplomáciai tárgyalások közepette felmerült ez megoldásként. Novemberben átszállították az emigránsokat Sumlára. Közben hosszas

diplomáciai tárgyalások folytak a menekültek sorsáról, amelyek végén megállapodtak, hogy mintegy félszáz emigránst Kütahyában internálnak. Mindez február elején derült ki. Kossuth megpróbálta elérni, hogy a kíséret létszámát feljebb tornázhassa. Asbóth ebben az akcióban is közreműködött: az előkészített aláírási íveket mellett agitált.

Kütahyába áprilisban érkeztek az internáltak. A következő több mint egy év – amellett, hogy Kossuth továbbra is folytatott politikai tevékenységet – alapvetően egyhangúan telt, és ez az elzárttsággal és a korábbi sérelmekkel együtt több alkalommal is konfliktushoz vezetett. Ezek közül az Asbóthot leginkább érintő esetben még kardpárbaj is lett Perczel Miklóssal. Ennek nyomát Asbóth élete végéig viselte az arcán.

Újabb diplomáciai huzavonák után az internáltak két részletben távozhattak 1851-ben. Asbóth a „főkolomposokkal” együtt az utolsók között, szeptemberben 11-én szállhattak fel az amerikai Mississippi gőzösre, amely számos társával együtt az Újvilágba, új remények felé szállította őket.

A Mississippi november 10-én érkezett New Yorkba. Az ünnepségek után következtek a dolgozós hétköznapok. A később érkező Kossuthot sem kísérte el előadókörútjára, hanem Kossuth megbízásából a New Yorkhoz közeli Morningville-ben és Weawertownban egy lőszer- és egy szíjgyártó üzemet hozott létre egy újabb szabadságharcra való felkészülés jegyében, és hogy munkát adhasanak az emigráció tagjainak. A szükséges pénzek az amerikaiak által Kossuth körútján számára gyűjtött összegekből származtak.

Az üzemek pár hónapig működtek, az elkészült felszereléseket (a Kossuth által vásárolt fegyverekkel együtt) raktárakban helyezték el. További sorokról nem tudunk.

Asbóth egy ideig még Kossuth megbízottjaként járt el. Például szóba került egy magyar betegek számára fenntartott kórház létrehozása (többet erről nem tudni). Idővel azonban Asbóthnak más megélhetés után kellett néznie főleg, miután kiderült, hogy a szabadságharc újratekzdése nem várható a közeljövőben.

Szerencséjére mérnöki tudásának hasznát vehette. A mi balszerencsénkre viszont itt kezdődnek a forrásokkal alá nem támasztott/támasztható mítoszok.

1. „Első ízben alkalmazta New Yorkban járdaburkolásra a bitument.” – Sajnos az amerikai szakirodalom semmit sem tud Asbóth és a bitumenhasználat kapcsolatáról, amit pedig történt a kérdésben, az már a polgárháború alatt, vagy éppen Asbóth halála után következett be.

2. „Megalapította az USA első nagyobb acélöntödéjét.” – erről sem hallani egykorú forrásból, sem a szakirodalomból, de ha volt is acélöntödéje, biztos nem az első volt.

3. „Nevéhez fűződik a New York-i Central Park kiépítése.” – Bármilyen jólesne is lelkünknek, aligha tervezte Asbóth, ugyanis azt pontosan lehet tudni, hogy kik tervezték. Amire van forrás: Asbóth és a New York-i polgármester között volt szó (1852-ben) a dologról. Továbbá: a Manhattan északi részén lévő Washington Heights-re vonatkozó tervek kidolgozásában vett részt a Central Park tervezőinek megbízottjaként. Ami elképzelhető: Asbóth is készített tervet a Central Park rendezésére, de összesen 33 ilyen terv volt, és az általa (talán) készített abba a 32-be tartozott, amely nem valósult meg. És az is lehetséges, hogy a park építése során ő végezte a tervezés valamely részét a pályázat nyerteseinek megbízásából.

4. „Ő tervezte az amerikai történelem „zarándok atyáinak” szentelt Plymouth-emlékművet.” – Az elkészült emlékművet más tervezte. Asbóth valóban pályázott a tervezésre 1855-ben, és sikert is aratott (300 dolláros pályadíjhoz jutott), de a feladatot végül más kapta.

Ami mindezek után maradt, és hihetőbb: New Yorkban építési rajzolóként, majd a New York állambeli Syracuse-i csatorna építésénél dolgozott, és egy időben bányamérnökként kereste kenyerét a Sziklás-hegységben.

Mindezekre nézve biztosat csak alapos levéltári kutatások után lehet mondani.

És hogy a legendák honnan származnak? Talán Asbóth kezdte a tények kiszínezését? Talán pletykálkodásra hajlamos emigránsok

nagyították fel, és tették végül teljesen valótlanná az általában némi valóságmaggal rendelkező történeteket? Ezt ma már nehezen lehet kibogozni – akárcsak a mítoszokat a köztudatból kigyomlálni...

Asbóth kezdetben levelezett Kossuthal. 1854 után azonban „szünet” következett, és csak 1859-ben léptek újra kapcsolatba egymással, ami mutatja, hogy a kapcsolat intenzitása az európai ügyek és az emigráció ezekhez kapcsolódó reményeinek függvénye volt. 1859-ben is kifejezte Asbóth lelkesedését a magyar ügy iránt, de a francia-szárd-Habsburg háború gyors befejezése miatt maradt Amerikában.

Elmondható tehát, hogy Asbóth minden lehetőséget megragadott, hogy egzisztenciáját tudása segítségével biztosítsa, és ebben összességében nem is vallott kudarcot. Ha voltak is nehézségei időnként, általában volt munkája (bár néha jól jött neki Kossuth támogatása), és beilleszkedése is sikeres volt (majdnem meg is nősült, de a kiszemelt hölgy testvéreinek magatartása miatt végül ez meghiúsult).

Asbóth, aki sok társához hasonlóan nem sokkal Amerikába érkezése után állampolgárságért folyamodott, a polgárháború kitörésekor az elsők között ajánlotta fel szolgálatait új hazájának, és emigránstársait is erre biztatta. Javasolta továbbá egy dandár felállítását is a szövetségi kormányzatnak, és javaslata elfogadása után a szervezésbe fogott. Kezdeti gyors eredmények után azonban John Charles Frémont tábornok, a Nyugati Főparancsnokság vezetője kérte fel vezérkari főnökének. Asbóth elfogadta a megbízást, így St. Louisba tette át székhelyét, ahol (más magyar kollégáival együtt) vezető szerepet játszott a térségbeli uniós csapatok megszervezésében. Frémont hamarosan dandártábornokká léptette elő. Frémont-t baklövései miatt Lincoln hamarosan felmentette, Asbóthra azonban az új parancsnok, Curtis tábornok is igényt tartott.

Az 1862 márciusi Pea Ridge-i csatában (amellyel az unió csapatai biztosították

Missourit), Asbóth a csata első napján jobb karján találatot kapott, ennek ellenére kitartott helyén a csata második napján is. Sebesüléséből csak 1863 elejére gyógyult fel.

Ezt követően először Kentuckyban vezényelt hadtesteket, majd a nyugat-floridai katonai körzetbe küldték Pensacolába. Körzete az egyik színhelye volt az afrikai-amerikai katonákból álló csapatok felállításának. Asbóth kihasználta a helyzetet arra, hogy segítsen magyar emigránstársai tiszti kinevezésében. Azt is érdemes megjegyezni, hogy bár Asbóth társaihoz hasonlóan nem a rabszolgák felszabadítása érdekében, hanem az Unió iránti hűségéből jelentkezett szolgálatra, felszólalt azon szokás ellen, hogy a fekete munkások alacsonyabb munkabért kaptak munkájukért, mint a fehérek.

Asbóthnak csak kevés ember és eszköz állt rendelkezésére (nem meglepően, végül is a térség nem volt a főhadszíntér része). 1864 szeptemberében indított támadást, hogy a Marianna városában lévő uniós foglyokat kiszabadítsa, és zsákmányt szerezzen. A mintegy 700 katonával indított vállalkozás sikeres volt, de a lovasság vezénylése közben megsebesítette fején, valamint a bal karján az ellenség sortüze. A parancsnokságot át kellett adnia, és a harctéri szolgálatba már nem is tudott visszatérni. Karja nem gyógyult meg teljesen, bár legalább amputálására nem került sor. A szájpadlásába fúródott másik lövedék pedig élete végéig elkísérte (fejfájás, látás-, hallás-, szaglászgyengülés), és alighanem okozója volt halálának is.

Asbóthot 1865 márciusában címzetes vezérőrnaggyá léptették elő. Augusztusi leszerelésekor kinevezték az Egyesült Államok argentinai és uruguayi nagykövétévé. Állomáshelyén a Paraguay és Argentína, Brazília, valamint Uruguay közötti háború befejezésén fáradozott, az érintett államok azonban elutasították az amerikai közvetítési kísérletet. Közben Asbóth állapota egyre romlott, és 1868. január 21-én elhunyt. Először Buenos Airesben temették el, majd 1990-ben helyezték (remélhető-

leg) örök nyugalomra földi maradványait az Arlingtoni Nemzeti Temetőben.

Felhasznál irodalom:

Csorba György: Asbóth Sándor az Oszmán Birodalomban. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 47-56. p.

Hermann Róbert: Asbóth Sándor és Julius Haynau afférja 1848 májusában. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 23-32. p.

Perger Zoltán: Asbóth Sándor 1848–1849-ben. In: Fons, 5. (1998) 1. sz. 3-34. p.

Solymosi József: Asbóth Sándor amerikai emigrációja és kapcsolata Kossuthtal 1851 és 1860 között. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 65-80. p.

Tar Ferenc: Lincoln magyar tábornoka. Hévíz, 1998.

Várdy Béla: Asbóth Sándor az amerikai emigrációban a magyar szabadságharc és az amerikai polgárháború között. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 57-64. p.

Vida István Kornél: „Az Unió védelmében” Asbóth Sándor az amerikai polgárháborúban. In: Zalai Múzeum 20. Szerk. Béres Katalin és Megyeri Anna. Zalaegerszeg, 2012. 81-90. p.

Egon Schiele: Ház fészkerrel, ceruzarajz

